

بسم الله الرحمن الرحيم
عملیات خیبر در یک نگاه

نام عملیات : خیبر

رمز عملیات : یا رسول الله (ص)

منطقه عملیاتی :

- سپاه: (هورالهویزه - جزایر مجنون - جاده بغداد، العماره، بصره) و محور طلائیه

- ارتش: پاسگاه زید و منطقه ی شرق بصره

مدت زمان عملیات : ۲۱:۳۰ از ۱۳۶۲/۱۲/۳ الی ۱۳۶۲/۱۲/۲۲ به مدت ۲۰ روز

نوع عملیات : گسترده

وسعت منطقه آزاد شده: ۱۱۸۰ کیلومتر مربع

اهداف عملیات : عبور از هورالهویزه و تهدید شهر بصره از شمال

فرماندهی عملیات : قرار گاه خاتم النبیا (مشارک بین سپاه پاسداران و ارتش جمهوری اسلامی)

سازمان عمل کننده: سپاه پاسداران (قرارگاه نجف) و ارتش جمهوری اسلامی (قرارگاه کربلا)

استعداد نیروهای خودی : ۲۴۶ گردان پیاده ، ۳۷ گردان زرهی ، ۷ گردان توپخانه سپاه و ارتش

استعداد نیروهای دشمن : ۱۲۲ گردان پیاده ، ۲۹ گردان زرهی ، ۲۳ گردان مکانیزه ، ۱۴ گردان کماندو ، ۴ گردان

گارد ریاست جمهوری

نتایج عملیات: آزادسازی ۱۰۰۰ کیلومتر مربع در منطقه هور، ۱۴۰ کیلومتر مربع در جزایر مجنون و ۴۰ کیلومتر مربع

طلائیه

خسارات وارده بر دشمن: ۱۵۰۰۰ کشته و مجروح ، ۱۱۴۰ اسیر ، ۶ هواپیما ، ۹ هلی کوپتر ، ۱۵۰ تانک و نفربر و

۲۰۰ خودرو

غنایم: ۱۰ دستگاه تانک و نفربر ، ۶۰ دستگاه ماشین آلات مهندسی

۱- جغرافیای منطقه ی عملیات :

منطقه عملیات خیبر در استان میسان عراق در جنوب شهر العماره ، شرق رودخانه دجله و جاده بغداد - العماره - بصره داخل هورالهویزه واقع شده است. این منطقه از شمال به العزیر و از جنوب به القرنه ، طلائیه و نیز یک محور در زید محدود می شود این منطقه دو طبیعت متفاوت دارد. هورالهویزه و خشکی طلائیه و جزایر مجنون در شرق و دیگری هورالحمار در غرب آن که رودخانه دجله این منطقه را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم کرده که سه ، چهارم منطقه عملیاتی در شرق رودخانه دجله قرار دارد.

- **طلائیّه:** منطقه ی خشکی است که در انتهای جنوب غربی دشت آزادگان و در غرب کیلومتر ۴۵ جاده اهواز - خرمشهر قرار گرفته. در سال ۱۳۵۰ دولت عراق شروع به احداث جاده ای از شهر نشوه عراق به طلائیه ایران نمود. که با واکنش ایران مواجه شد چون در آن موقع خط نوار مرزی از محل پاسگاه کوشک به طرف شمال تعیین نشده بود. پاسگاه طلائیه قدیم مورد اختلاف ایران و عراق بود که موجب درگیری شد و نهایتاً پاسگاه طلائیه جدید در شرق طلائیه قدیم احداث شد. شبهای طلائیه سرد و روزهای گرمی دارد. دمای هوا در تابستان به بیش از ۵۰ درجه سانتی گراد می رسد. با طغیان هورالهویزه طلائیه هم به زیر آب می رود. طلائیه منطقه مهم و تاثیرگذار برای هر دو کشور و تصرف آن به معنای مهم ترین زمینه تثبیت پیش روی ایران در محورهای هور بود از آنجا که عراق انتظار نداشت ایران از هور حمله کند پیش از عملیات خیبر هور موانع چندانی نداشت. اما طلائیه را با موانع بسیاری مسلح کرده بود. عبدالله میثمی نماینده ی امام در قرارگاه خاتم درباره نبرد در طلائیه گفت. هر کس در طلائیه ایستاد اگر در کربلا هم بود می ایستاد. بسیاری از رزمندگان در طلائیه شهید شدند که بدن برخی از آنها پس از سالها در عملیتهای تفحص شهدا کشف شد.

- **هورالهویزه:** هورالهویزه به آبهای راکد و نیزارهای غرب دشت آزادگان می گویند که حدود ۷۵ کیلومتر طول و ۴۰ کیلومتر عرض و ۳۱۰۰ کیلومتر مربع وسعت دارد و حدود ۱۵ کیلومتر مربع در خاک ایران و بقیه هورالهویزه در خاک عراق قرار گرفته. در هورالهویزه عمق آب از شمال به جنوب کم می شود بیشترین عمق آن ۴ متر است و کمترین آن به ۲ متر هم نمی رسد. بیش از ۷۰٪ هور را نیزارها پوشانده اند در شمال هور نی ها شاداب تر و بیشترند متوسط قطر هر نی هفت میلیمتر می باشد و در شمال هور قطر نی ها به ۳ سانتی متر هم می رسد. چولان و یا جگن گیاهی است بدون ساقه با برگ های نوک تیز و مقطع ، و به شکل مثلث که ۲۳٪ هور را پوشانده و خوراک گاو میش ها می باشد. آب هور تشکیل شده از آبهای رودخانه های کرخه ایران و دجله ، طیب ، دویرج عراق و آب باران های فصلی که وارد آن می شود. وجود نی زارها به شکل طبیعی در هور موجب شده راه هایی برای تردد قایق ها ایجاد شود که به آن ها آب راه می گویند. مهم ترین نقاط هورالهویزه را جزایر شمالی و جنوبی مجنون تشکیل می دهند که از لحاظ اقتصادی و نظامی از جزایر مهم منطقه هستند و از مناطق مهم دیگر منطقه

پل های العزیر - القرنه و شهر نشوه که روی جاده بغداد - العماره - بصره قرار دارند و رودخانه دجله از دیگر نقاط مهم منطقه است.

- نیزار: ارتفاع آن ۲ تا ۷ متر است عمدتاً در جاهای عمیق می روید.
 - بردی: ارتفاع آن معمولاً ۱ تا ۲ متر است.
 - چولان: در جاهای کم عمق می روید و ارتفاع آن کمتر از ۵۰ سانتی متر است. به علت پوشیده شدن هور از نی ، بردی ، چولان ، تردد در آنها تنها از معابر خاص آبراه ، نهرها و یا محل عبور حیوانات وحشی صورت می گیرد.
 - جاده طلائییه - فکه : جاده شمالی - جنوبی مرزی که آن را در شرق هور و موازی مرز ساخته اند. توپخانه و آتش بارهای هوایی خودی در حاشیه این جاده ، قرار داشتند و قرارگاه شناسایی نصرت که بعد از عملیات رمضان تشکیل شد و محرمانه بود در انتهای این جاده قرار داشت.
 - جزایر مجنون شمالی و جنوبی: دو جزیره ی مصنوعی می باشد که توسط عراق با کمک فرانسوی ها در منطقه نفت خیز هورالهویزه ایجاد شده است. که ۲۰۰ کیلومتر مربع وسعت دارد و با یک پل به هم ارتباط دارند که در گزارش فرانسوی ها درباره جزایر آمده است که ذخایر نفتی جزایر مجنون حدود ۷ میلیارد بشکه تخمین زده شده است. ۹ ماه قبل از آغاز جنگ خلیج فارس (عراق و کویت) یک پروژه عمرانی دو میلیارد دلاری در جزایر مجنون برنامه ریزی شده بود که تولید نفت اولیه از این منابع روزانه ۳۵۰ هزار بشکه که تا سقف ۷۰۰ هزار بشکه در روز افزایش خواهد یافت. اما به سبب جنگ کارهای این پروژه شروع نشد.
 - جاده خندق : جاده ای به طول ۱۰ کیلومتر که نیروهای دشمن را در غرب دجله به بخش میانی هور وصل می کرد و اطرافش پوشیده از نی بود در عملیات بدر این جاده به دست رزمندگان ایرانی افتاد.
 - جاده بغداد - العماره - بصره :
- بزرگراهی که از بغداد آغاز می شود و از شهر مهم العماره می گذرد و به بصره ختم می شود این بزرگراه تنها راه ارتباطی بغداد با خلیج فارس است و یکی از اهداف عملیات های خیبر و بدر تصرف و قطع این جاده بود.
- کانال سوئیب: کانالی که دو ضلع جنوبی جزیره مجنون جنوبی را احاطه کرده و آب این کانال از نهر سوئیب تأمین می شود و عراق با استفاده از آن آب کانال مرزی را تأمین می کرد.
 - کانال مصنوعی مرزی: بعد از عملیات بیت المقدس عراق بیشتر زمین های مرزی جنوب را با موانع زیاد مسلح کرد و مقابل القرنه و طلائییه و از آنجا تا مقابل کوشک یک کانال غربی و شرقی ایجاد کرد. عرض این کانال ۳/۵ و عمق آن ۱/۵ متر است و آب کانال را از کانال سوئیب تأمین می کردند.

۲ - جایگاه عملیات در استراتژی نظامی ایران:

در دوران جنگ اجرای عملیات در شمال بصره از اهمیت استراتژیک برخوردار بود. از لحاظ استراتژی نظامی و اهداف آتی جنگ، هدف این عملیات تصرف شهر بصره بود. به طور کلی جبهه های جنوبی به دلیل اهمیتی که در سرنوشت جنگ داشتند، در استراتژی نظامی از دو بعد مورد توجه بودند:

- به عنوان مناطق واسط برای رسیدن به بصره.
 - به عنوان مناطق اصلی که با هدف تصرف بصره عملیات در آنها اجرا می شد.
- افزون بر این، مسئولان سیاسی و نظامی کشور معتقد بودند که اجرای عملیات بزرگ و موفق در جبهه جنوب، در تحقق تنبیه متجاوز - به عنوان استراتژی جنگ در بعد سیاسی - بسیار موثر خواهد بود.

۳ - فضای سیاسی حاکم بر کشور و بین الملل:

در سال ۱۳۶۲ وضعیت کشور به دلیل بن بست در جنگ و عدم پیروزی در جبهه ها و اقدامات سازمان ملل و پشتیبانی همه جانبه آمریکا و غرب از عراق، کشور در زمینه سیاسی با مشکلاتی روبه رو شده بود و جامعه جهانی قصد دادن حق ایران را نداشت با توجه به این شرایط ما جهت بیرون رفت از این وضعیت نیاز به پیروزی در جبهه ها داشتیم.

بعد از عملیات الی بیت المقدس جامعه ی جهانی ایران را جهت صلح فراخواند ولی شرایط به حق اعلام شده از سوی امام خمینی (ره) را نپذیرفتند. چون ایران اشرافیت کامل بر شرایط موجود نداشت. لذا برای نشان دادن برتری خود می بایست وارد خاک عراق می شد تا بتواند در مذاکرات صلح احتمالی به عنوان اهرم فشار و امتیاز گیری از عراق استفاده نماید. با این عنوان استراتژی تنبیه متجاوز را شروع کرد (تعقیب دشمنان و ورود به خاک عراق) برای این عمل سه راهکار پیشنهاد شد.

- شرق بصره (منطقه عملیاتی رمضان)

- منطقه عملیاتی خیبر شمال بصره

- جنوب بصره غرب اروند رود

هر سه راه کار به جهت تهدید بصره و در صورت امکان تصرف بصره پیش بینی شده بود.

- فضای سیاسی:

پیش از اجرای عملیات رسانه های جمعی عراق و حامیان آن تبلیغات گسترده ای را درباره توانایی های ارتش عراق در جلوگیری از حملات رزمندگان آغاز کردند و رژیم صدام نیز به صراحت اعلام کرد که هرگونه عملیات نیروهای ایرانی به داخل خاک عراق را با شکست رو به رو خواهد کرد در این حال در اواخر سال ۱۳۶۲ رادیوهای امریکایی، بی بی سی، کلن، بغداد، و اسرائیل تبلیغات گسترده ای درباره استقرار صدها هزارتن از نیروهای ارتش و سپاه در جبهه های جنوبی

به راه انداختند و جالب اینکه تحلیل گران و مفسران این رادیوها حتی محل عملیات آینده ایران را نیز پیش بینی کردند ، بیشتر از منطقه بصره و مناطق شرقی آن نام می بردند.

- پشتیبانی همه جانبه از عراق :

پیش از اجرای عملیات خیبر رسانه های جمعی عراق و حامیان آن تبلیغات گسترده ای را درباره توانایی ارتش عراق در جلوگیری از حملات رزمندگان آغاز کردند.

پیش از آغاز عملیات خیبر در سطح بین المللی و منطقه ای چند مسئله با اهمیت به وقوع پیوست.

- وزارت خارجه آمریکا تصمیم این کشور را درباره حمایت علنی از عراق اعلام کرد. معاون وزارت خارجه آمریکا گفت: که آمریکا نگران پیروزی جمهوری اسلامی در جنگ با عراق است. و همچنین در هفتم بهمن ۱۳۶۲ ریچارد مورفی ، معاون وزیر خارجه آمریکا در بغداد با صدام ملاقات کرد.

- تحویل هواپیماهای سوپر اتاندارد فرانسوی به عراق

- انفجار مقر تفنگداران امریکائی در بیروت

- تصویب قطع نامه شماره ۵۴۰ شورای امنیت سازمان ملل درباره جنگ در ۹ آبان ماه ۶۲ در این قطع نامه از جمله موارد زیر به تصویب رسید:

- مفاد قطع نامه:

خواستار قطع فوری همه عملیات های نظامی علیه هدف های غیر نظامی از جمله شهرها و مناطق غیرنظامی.

- حق کشتیرانی در آب های آزاد را تأیید کرد.

- از دبیر کل در خواست می کند با طرفهای درگیر درباره راه های قطع مخاصمات و نظارت بر آنها و امکان اعزام ناظران بین المللی مذاکره کند.

۴ - فضای حاکم بر جبهه ها :

در پایان عملیات والفجر ۱ فرماندهان نظامی به درک جدیدی از توانایی دشمن و وضعیت عمومی صحنه جنگ دست یافتند که بر اساس آن می بایست در شیوه رویارویی با دشمن و انتخاب زمین درگیری تغییرات اساسی داده می شد. همین درک موجب شد آبهای راکد هور الهویزه برای عملیات بعدی انتخاب شود. این ره یافت هنگام عملیات والفجر مقدماتی برای فرمانده سپاه حاصل شده بود، وی در همان زمان نیز از منطقه هور دیدن کرد اما پس از عملیات والفجر ۱ در سطح استراتژی عملیاتی تأثیر خود را برجای گذاشت. در دوره پس از آزادی خرمشهر، عراق با اقداماتی توانست موازنه قوا را به نفع خود تغییر دهد. تغییرات اساسی در زمین های استراتژیک و مسلح کردن آنها به استحکامات پیچیده، دگرگونی در سازمان رزم و افزایش تیپ ها و لشکر ها و همچنین استفاده از تجهیزات و سلاح های پیشرفته و

مدرن از جمله این اقدامات بود. در واقع تغییر در زمین ، نیرو و سلاح سه عامل اساسی دگرگون شده ساختار نظامی و توانایی های ارتش عراق به شمار می رفتند که به همراه اطلاعات مناسب، موجب تسلط آنها بر صحنه نبرد شد. افزون بر این کارا نبودن تاکتیک های دوره گذشته نیروهای خودی نشان داد که باید ابتکار جدیدی وارد برنامه ریزی و استراتژی نظامی ایران شود. این نتیجه گیری، به ویژه در عملیات والفجر مقدماتی به دست آمده فرماندهان نیروهای مسلح ایران پی بردند که مانور در سرزمین عراق با ویژگی های خاص خود، با مانور در سرزمین ایران علیه دشمن، که دارای ضعف های اساسی بود، تفاوت ماهوی دارد و نباید به شیوه گذشته به جنگ ادامه داد. بنابراین، باید مانور تغییر کند و یا زمین زمین جدیدی برای نبرد انتخاب شود.

این ره یافت ، مهم ترین نتیجه گیری فرماندهان نظامی پس از عملیات والفجر مقدماتی بود. زیرا توانایی زرهی ، توپخانه و نیروی هوایی دشمن به گونه ای تقویت و توسعه یافته بود که بدون تغییر در مانور و زمین امکان ادامه نبرد بسیار مشکل می نمود. از این رو، منطقه هورالهویزه برای عملیات انتخاب شد. در این استراتژی، ابتکار عمل جایگزین منابع نظامی شد تا بن بست جنگ شکسته شود مزید بر این در صحنه تصمیم گیری عملیاتی ، ارتش و سپاه تا حدود زیادی با استقلال عمل، به برنامه ریزی پرداختند واگرایی تیرگی در روابط ارتش و سپاه که از عملیات رمضان به شکل کم رنگی آغاز شده بود، در عملیات والفجر مقدماتی تقویت شد. اجرای عملیات به سبک گذشته که نیروهای ارتش و سپاه در کنار یکدیگر و به طور مشترک وارد عمل می شدند، به دلیل مشکلاتی که در تصمیم گیری خصوصاً در اجرا وجود داشت. در این مرحله کارساز به نظر نمی رسید.

سپاه خواستار آن بود که به طور جداگانه و مستقل و در مناطق مشخص عمل کند، برای همین در عملیات خیبر شکل جدیدی از سازمان رزم و هماهنگی بر مبنایی هدف اصلی عملیات، به وجود آمد.

۵ - قبل از عملیات

- دلایل انتخاب منطقه:

منطقه هورالهویزه برای اجرای عملیات بزرگ در سال ۱۳۶۲ انتخاب شد. عملیات خیبر تا آن زمان (سال ۱۳۶۲) ابتکار عملی بی نظیر در جنگ به شمار می رفت. این منطقه می توانست جبهه خودی را دوباره از توانایی های گذشته بهره مند ساخته ، دشمن را با وجود پیچیدگی در خطوط دفاعی و طرح های پاتک ، از امکان مقابله با رزمندگان اسلام محروم کند. زیرا دشمن تصور نمی کرد ایران در هورالهویزه که دارای وسعت زیاد و فاصله طولانی از ساحل تا هدف ها بود ، دست به عملیات بزند چون ایران در چهار سال گذشته هیچگاه در این منطقه عملیاتی اجرا نکرده بود.

پیچیدگی و پر مانع بودن خطوط دفاعی عراق در جبهه جنوب و وجود استحکامات و خاکریزهای متعدد ، موجب شد تا فرماندهان سپاه در پی یافتن منطقه ای برای عملیات باشند که در آن استفاده از توانایی های خودی امکان پذیر باشد و از اجرای تک جبهه ای پرهیز شود. در این میان از منطقه هورالهویزه بیش از سایر مناطق دیگر برای حمله به دشمن توأم با غافل گیری از جناح و بدون برخورد با خطوط پرمانع می شد استفاده کرد و دلیل دیگر انتخاب این منطقه عملیاتی بی توجهی دشمن نسبت به آن بود ، زیرا عراق به تصور اینکه ایران از این منطقه دست به حمله نمی زند ، سازمان نظامی مناسبی در آن مستقر نکرده بود ، طوری که کل منطقه عملیاتی از العزیر تا القرنه و جزایر مجنون را چند گردان پدافندی حفاظت می کردند در مجموع می توان گفت که منطقه هورالهویزه با در نظر گرفتن توان نیروهای خودی و دشمن و نیز نقش زمین و تأثیر گذاری آن انتخاب شد.

- طرح عملیات (مانور) :

در طرح عملیات ، دو محور مستقل هورالهویزه و زید با هدف تصرف مناطق حساسی که می توانست زمینه ساز هجوم به بصره باشد، برای اجرای عملیات انتخاب شد . در محور هور ، قرارگاه نجف (سپاه پاسداران) و در محور زید قرارگاه کربلا (ارتش) برای اجرای عملیات مأمور شدند با این تفاوت که عملیات اصلی و تعیین کننده ، در هور انجام می شد. در محور هور ، پنج هدف اصلی مشخص شد: ۱- العزیر ۲- القرنه ۳- جزایر مجنون جنوبی و شمالی ۴- نشوه ۵- طلائیه. در محور زید ، یگان های ارتش پس از عبور از خط می بایستی روی پل نشوه (واقع در غرب نهر کتیبان) به یگان های سپاه ملحق می شدند و در واقع ، پل نشوه مرحله پایانی عملیات خیبر بود ، اما بصره به عنوان هدف عملیات اعلام شد تا پس از بازسازی و آمادگی یگان ها و خیزی که برداشته می شد. زمینه ساز مرحله بعدی عملیات باشد.

- سپاه برای تصرف هدف های عملیات ، پنج قرارگاه تشکیل داد و مأموریت تصرف هر هدف را به یک قرارگاه واگذار کرد:

- **قرارگاه نصر:** با هدف تصرف و تثبیت محور العزیر ، مأموریت این قرارگاه بسیار دشوار و حساس بود. نیروهای این قرارگاه وظیفه داشتند که با بستن جاده العماره - بصره ، ضمن تأمین جناح شمالی عملیات ، از ورود دشمن به جنوب این محور جلوگیری کنند. آنان برای رسیدن به این هدف و پشتیبانی از آن ، می بایستی با پیشروی مسیری طولانی در هور را طی می کردند.

- **قرارگاه حدید:** با هدف تصرف و تثبیت محور القرنه ، این قرارگاه نیز وظیفه سنگینی به عهده داشت و یگان های آن مأموریت داشتند که سه راهی القرنه (محل تقاطع جاده بغداد - بصره - العماره) را مسدود کنند. در این میان ، فاصله زیاد عقبه تا خط ، مشکل بزرگی برای آنها به شمار می رفت.

- **قرارگاه حنین:** با هدف تصرف جزیره جنوبی و نیمه جنوبی شرقی و شمال جزیره شمالی والحاق بامحور طلائیه.

- **قرارگاه فتح** : با هدف شکستن خط پر مانع طلائی و الحاق با قرارگاه حنین ، قرارگاه فتح مأموریت داشت، با شکستن خط و باز کردن راه زمینی (طلائی) ، امکان پشتیبانی قرارگاه های حنین ، نصر و حدید را فراهم کند. همچنین ، اجرای مرحله دوم عملیات به سوی نشوه و پل دوعیجی که قرار بود قرارگاه بدر انجام دهد ، بستگی زیادی به باز شدن راه زمینی (طلائی) داشت.

- **قرارگاه بدر** : با هدف تصرف نیمه غربی جزیره جنوبی و پل نشوه ، پس از آنکه قرارگاه حنین جزایر را تصرف کرده و قرارگاه حدید سه راه القرنه را تصرف و تأمین کرد . به دلیل اهمیت مأموریت قرارگاه بدر ، دو لشکر مهم سپاه به آن مأمور شدند.

- **قرارگاه نوح**: نیز ترابری دریایی و پشتیبانی یگان های عمل کننده را در هور به عهده داشت.

علاوه بر این ، با توجه به طولانی بودن عقبه خودی بر روی آب و نبودن عقبه خشکی و همچنین ضرورت سرعت عمل در انتقال نیرو به محورهای مهم ، استفاده از تیم های هوانیروز در تدبیر عملیاتی در نظر گرفته شد. هوانیروز ارتش مأموریت داشت در امر انتقال نیرو و امکانات به هور- که فاقد راه زمینی بود فعالیت کند. در این محورها ، نقش هلی کوپتر بسیار مهم بود. بنابراین ، فرمانده هوانیروز ارتش به همراه فرماندهان ارشد آن ، برای اجرای عملیات در کنار هور مستقر شدند. نیروی هوایی ارتش نیز پشتیبانی و پدافند هوایی را به عهده داشت. در این عملیات هواپیماهای اف- ۱۴ مأموریت برقراری امنیت هوایی و مقابله با جنگنده های میگ عراقی را به عهده داشتند.

- **تشکیل قرارگاه خاتم الانبیاء (ص):**

در وضعیت جدید به یک فرمانده هماهنگ کننده بالاتر نیاز بود به همین منظور و مهم تر از آن به دلیل سخت و پیچیده شدن جنگ در زمستان ۱۳۶۲ آقای هاشمی به فرمان حضرت امام (ع) به عنوان فرمانده عالی جنگ انتخاب شده و قرارگاه خاتم الانبیاء در رأس سپاه و ارتش قرار گرفت و ستاد قرارگاه خاتم هم از عناصر سپاه و ارتش تشکیل شد. و فرماندهی عالی جنگ به علت نداشتن تجربه کافی جنگ ، به صورت هماهنگ کننده سپاه و ارتش و تأمین کننده نیازهای لجستیکی و پشتیبانی جنگ بود و در هدف های کلان و استراتژی جنگ نقش داشتند و تدوین استراتژیک عملیاتی و پیشبرد جنگ همچنان به دست فرماندهان نظامی بود.

- **وضعیت نیرو:**

از جمله تلاش های مهم قبل از عملیات خیبر اجرای مانور آزادی قدس در ۹۰ منطقه کشور بود در پی اعزام لشکرهای قدس به جبهه چنان نیرویی عازم جبهه شد که علاوه بر این که سازمان رزم سپاه لبریز از نیرو شد برخی لشکرها علاوه بر گردانهای سازمانی خود ۲۵ گردان دیگر را نیز در خود جای دادند.

- **عملیات های فریب:**

ده روز پیش از عملیات خیبر و هم زمان با آن چند عملیات فریب در جبهه های شمالی و میانی اجرا شد. این عملیاتها با آن که دارای هدفهای عملیاتی و محلی نیز بودند ولی مهمترین هدف آنها انحراف ذهن دشمن از منطقه هور بود این عملیات ها عبارتند: عملیات تحریر القدس (۲۱ بهمن ۶۲) در منطقه سد دربندیخان در شمال عراق عملیات والفجر ۵ (۲۶ بهمن ۶۲) در منطقه چنگوله در جنوب مهران والفجر ۶ (۳ اسفند ۶۲) در منطقه چیلات واقع در نزدیکی دهلران.

۶- شناسایی منطقه

- **قرارگاه نصرت** : پس از عملیات رمضان ، انتخاب مکان بعدی برای اجرای عملیات در هور ، نظر فرماندهی سپاه را به خود جلب کرد. قرارگاه شناسایی نصرت به فرماندهی شهید علی هاشمی در منطقه شمالی خیبر به صورت محرمانه مأمور شناسایی در هور شد با یک سال شناسایی دقیق که با کمک نیروهای بومی در هور انجام شد زمینه عملیات خیبر را فراهم کرد.

- **شناسایی یعنی:** در دل دشمن باید زمین و زمان را با خودت هماهنگ کنی و خودت را بسپاری دست خدا تا کسی متوجه ات نباشد جز خدا. در همه عملیاتها شناسایی داشتیم. اما شناسایی های هورالهویزه قبل از خیبر و بدر از سخت ترین شناسایی های جنگ بوده و یک سال طول کشیده است. فرماندهان لشکرها که هیچ ، فرمانده سپاه هم برای شناسایی به هورالهویزه رفت. برای شناسایی هورالهویزه قرارگاه مجهز تشکیل شد. یکی از فرماندهان شناسایی می گوید: برای آماده سازی عملیات خیبر ما در هورالهویزه حدود سیصد مأموریت انجام دادیم که گزارش های آن موجود است. در خشکی و مناطقی چون جزایه ، طلائی و زید نیز گروه های شناسایی داشتیم. جمع مأموریت های برون مرزی و درون مرزی پیش از عملیات خیبر ، به چهارصد می رسید. البته این فقط آمار مأموریت هایی است که از آن گزارش های کتبی باقی مانده است.

- گوشه هایی از خاطرات شناسایی:

گوشه هایی از دفترچه خاطرات شناسایی ، باز کردن معبر در آب هورالهویزه ، جایی که نی زارها خیلی فشرده بودند و صدای شکستن آن ها توجه دشمن را جلب می کرد. کار وقت گیر و دشواری بود. یک ساعت می کشید تا ۲۰۰ قدم معبر را باز کنیم ، حدود ساعت ۱۹ از توی نی زارها لبه ی سیل بند را دیدیم. به فاصله ۴۰۰ قدمی مان صدای عراقی ها واضح شنیده می شد. روی سیل بند رفتیم. ارتفاعش حدود ۳ متر بود و ۸ تا ۱۰ قدم عرض داشت جاده شن و مازوت ریزی شده بود به فاصله ی ۵۰ قدم در سمت چپ جاده یک سنگر با جداره های چوبی قرار گرفته که متروکه به نظر می رسید. صدای تردد خودروی دشمن از سمت راست ما بر روی سیل بند شنیده می شد. رو به روی ما دشت صافی بود که نی زارهایش خشک بود. ارتفاع آن ها بین ۱ تا ۱/۵ متر بود کنار سیل بند به سمت جزیره زمینی نمناک داشت و نی زاری سرسبز به عمق تقریبی ۲ تا ۳ متر آن را پوشش می داد. رو به رو هیچ گونه نشانه ای از حیات یا تأسیسات

دیدہ نمی شد در مدت ۱۰ دقیقه دیدبانی منطقه سیل بند سمت جزیره ، پشه های سمج و موزی بی نهایت باعث آزار من بودند.

- هوای مرطوب و خفقان آور هورالهیوزہ و از آن بدتر پشه های هور بلای جان بچه های شناسایی بودند. نیروهای غیر بومی دچار مشکل پوستی شده بودند نیش پشه ها بدنشان را زخم می کرد.

هوا گرم و شرجی بود ، شمالی ها می گفتند. ما باکی از تیرو خمپاره های عراق نداریم ، از پشه های هور می ترسیم . مشکل دیگرمان زندگی در بلم بود. گاه پیش می آمد ، به خصوص در زمستان که بچه ها مجبور بودند دو ، سه روز در بلم بمانند. کافی بود آب موج بردارد و کمی داخل بلم شود تا مدت ها بچه ها را آزار می داد. بعضی وقت ها اول شب آب داخل قایق می شد. بچه ها خیس می شدند و تا صبح می لرزیدند حتی خوابشان نمی برد کمردرد و پادرد و گرفتگی مفاصل ، بین بچه ها رایج بود. خیلی ها دیسک کمر و رماتیسم گرفتند.

- یکی از بچه های شناسایی می گوید: خوابیدنمان توی مسیر وقت راه رفتن بود. این نحوه خوابیدن برای ما ملکه شده بود پاهامان بدجوری تاول زده بود. پشت سرهم می رفتیم شناسایی ، چون زمین منطقه وضعیت ثابتی نداشت و آب گرفتگی تغییر می کرد. رفت و آمدهایمان هم برای خودش ماجرای داشت. مسیر ۱۳ کیلومتری را که شبانه می رفتیم به هر نحو ممکن باید تا صبح بر می گشتیم.

- یک روز قرار شد بریم از قسمت های مختلف سیل بندهای جزایر شمالی و جنوبی مجنون تصویر برداری کنیم وقتی به بومی ها خبر دادیم ، قبول نمی کردند. سختی و زیاد بودن مأموریت ها حسابی خسته و کم انگیزه شان کرده بود

- یکی از کوره در رفت و با عصبانیت گفت: پدرمان را در آوردید اگر می دانستیم این جوری است در همان عراق می ماندیم. چه خبر است؟ اگر هرروز که به مأموریت می رفتیم یک گونی از خاک جزیره مجنون را با خودمان می آوردیم الان خاکش تمام شده بود اما مأموریت های شما تمام شدنی نیست با هزار بدبختی راهیشان کردیم.

در یک سالی که در هورالهیوزہ کار اطلاعات و شناسایی می کردیم مأموریت های برون مرزی زیادی در عمق خاک دشمن انجام داده بودیم. ما در مرکز اطلاعات قرارگاه نصرت واحدی داشتیم که کار اصلیش جعل اسناد دشمن بود. جعل گواهینامه ، شناسنامه ، کارت پایان خدمت ، برگ مرخصی ، برگ تردد. در عراق هر جبهه ای برگ تردد خاص خود را داشت که رنگ آن با جبهه دیگر فرق می کرد. این برگه ها هر یکی ، دو ماه تغییر می کرد. تا امکان جعل آن وجود نداشته باشد در داخل ارتش عراق هم ، کسانی داشتیم که مرتب اسناد جدید داخلی را برایمان می آوردند و از این نظر می توانستیم خوب کار کنیم یادم است که در چند نوبت کارت سازمان امنیت عراق (استخبارات) را جعل کردیم که خیلی بدردمان خورد.

یکی از اولین جاهایی که داخل عراق برای شناسایی رفتیم شهرالقرنه در استان میسان عراق بود. مهدی رفت داخل یک عکاسی و عکس فوری گرفت عکس را برای کارت شناسایی لازم داشت. شهر به یک پادگان نظامی شباهت داشت و هر جا را نگاه می کردی نظامی و بعضی به چشم می خورد. رفتیم توی یک قهوه خانه ، ریش ها را تراشیده و سبیل کلفتی گذاشته بودیم لباس سربازان عراقی تنمان بود. داخل قهوه خانه پر از نیروی نظامی و امنیتی بود درباره جنگ صحبت می کردند. در آن شهر همه توان رزمی ، نظامی و لجستیک دشمن در دو استان میسان و بصره برای ما روشن شد و هیچ نقطه ی مبهمی باقی نماند فهمیدیم عراقی ها در آن دو استان چقدر توان دارند نیروهای نظامیشان چند نفر است. کجا مستقر هستند و وضعیت روحی و روانی آن ها چگونه است.

۷ - سازمان رزم خودی:

در عملیات خیبر نحوه هماهنگی سپاه و ارتش شکل دیگری غیر از آنچه قبل از این معمول بود به خود گرفت طوری که هدایت و فرماندهی عملیات بر عهده قرارگاه خاتم الانبیاء بود و قرارگاه کربلا (ارتش) و نجف (سپاه) نیز تحت امر قرارگاه خاتم الانبیاء اقدام به تک می کردند.

- سپاه: قرارگاه نجف

قرارگاه نصر: لشکر ۵ نصر و تیپ ۱۵ امام حسن (ع)

قرارگاه حدید: تیپ ۴۴ قمر بنی هاشم (ع) و تیپ ۲۱ امام رضا (ع)

قرارگاه فتح: لشکر ۲۷ ، تیپ ۲۸ صفر، لشکر ۹۲ زرهی ارتش ، تیپ ۳۳ المهدی (عج) ، تیپ ۱۸ العزیز و تیپ ۲۰ رمضان.

قرارگاه بدر: شامل لشکر ۸ نجف ، لشکر ۳۱ عاشورا، و لشکر ۱۹ فجر

- ارتش: قرارگاه کربلا:

ارتش - لشکر ۲۱ و ۷۷ و ۲۸ پیاده ، لشکر ۸۱ زرهی

سپاه - لشکر ۱۴ امام حسین (ع) ، ۷ ولیعصر (عج) ، تیپ زرهی ۷۲ محرم

درمجموع سپاه ۲۲۰ گردان عملیاتی و ۷ گردان توپخانه در اختیار داشت.

۸ - سازمان رزم دشمن:

ارتش عراق در این منطقه خط دفاعی مشخصی که دارای رده های مختلف پدافندی - موانع و استحکامات باشد. ایجاد نکرده بود در داخل جزایر مجنون نیز نیرویی در حد یک گردان از افراد جیش الشعبی مستقر بودند همچنین در محور عملیات خیبر

شمالی (العزیر - رطه) و محور جنوبی (القرنه) نیز نیروهای مرزی به صورت پاسگاهی مستقر بودند لیکن در محور طلائیه خط دفاعی مستحکم همراه با موانع و کانال وجود داشت. در محور زید موانع و خطوط دفاعی دشمن به دلیل حفاظت از بصره از پیچیدگی خاصی برخوردار بودند.

به طور کلی در منطقه عمومی خیبر قبل از عملیات این یگان ها آرایش نظامی داشتند:

ل ۱۹ پیاده شامل پنج تیپ و یک تیپ زرهی

ل ۶ زرهی شامل سه تیپ

نیروهای جیش الشعبی و پاسگاه های مرزی

۹- تشریح عملیات

یک روز پیش از اجرای عملیات ، نیروها وارد هور شده و تا حد ممکن در داخل آبراه ها پیشروی کردند و سرانجام در ساعت ۲۱:۳۰ سوم اسفند ۱۳۶۲ عملیات خیبر با رمز " یا رسول ا... (ص) آغاز شد.

در مرحله اول عملیات در منطقه قرارگاه نجف ، قرارگاه های نصر و حدید موفق شدند در محور العزیر و القرنه هدف های خود را تصرف کنند. در جزایر، وضعیت عملیات مطابق برنامه پیش نمی رفت. پاک سازی نشدن جزایر تا ساعت ۳:۳۰ بامداد باعث شد، نیروهای موج دوم نتوانند برای حمله ، به سوی طلائیه حرکت کنند. لذا در شب اول عملیات الحاق انجام نشد و به همین دلیل ، قرار گاه فتح که می بایست پس از پاک سازی جزیره ، به آن محور ملحق می شد ، با مشکل مواجه گردید و با وجود شکستن خط و رسیدن به نزدیکی محل الحاق ، مجبور به توقف شد و سرانجام ، به دلیل حضور پر شمار قوای دشمن در محور طلائیه و مقاومت آنها ، به رغم اجرای چند حمله برای الحاق یگان ها در دو محور طلائیه و جزیره ، این مهم میسر نشد. ارتش عراق پس از کشف اهداف عملیات و محورهای اصلی تک ، تلاش اصلی خود را ابتدا روی پاکسازی حوالی جاده بصره - العماره و سپس روی طلائیه متمرکز کرد. تمرکز آتش دشمن در طلائیه ، که زمینی بسیار محدود را شامل می شد ، فوق العاده بود. چنانکه شهید حجت الاسلام میثمی که در آنجا حاضر بود ، می گفت:

هر کس در طلائیه ایستاد اگر در کربلا بود ، می ایستاد.

ضرورت مقاومت در طلائیه به دلیل اهمیت این محور برای حفظ کل عملیات بود ، چرا که در صورت الحاق و پاکسازی ، عقبه خشکی به نیروهای خودی وصل می شد و عملیات در ابعاد جدیدی گسترش می یافت.

در محور زید ، قرارگاه کربلا موفقیتی به دست نیاورد و صبح عملیات یگان های عمل کننده در این محور به عقب آمده و در خط قبل از عملیات مستقر شدند ، به همین دلیل یگانهای قرارگاه نجف نتوانستند در محورهای القرنه و العزیر باقی بمانند ، زیرا امکان پشتیبانی آنها وجود نداشت چرا که راه زمینی از طریق طلائیه و زید همچنان مسدود بود. از سوی دیگر ، دشمن با حضور سریع در منطقه که با اعلام آماده باش در مرکز استان العماره و انتقال یگان هایش همراه بود ، با قوای زرهی و اجرای آتش ، فشار زیادی بر این محور وارد می کرد لذا ، یگان های قرارگاه های نصر و حدید به ناچار به جزیره شمالی عقب نشینی کردند. از این رو، به دلیل عدم تثبیت مواضع ی به دست آمده در جزیره ، مشکل پشتیبانی آتش و تجهیزات و تأمین نیروی انسانی، در مورد سرنوشت جزیره به شدت احساس خطر می شد. اوضاع نامناسب و بسیار سخت بود. در حالی که فرماندهان امید زیادی به عملیات بسته بودند ، تمام دستاوردها در حال زوال بود ، طوری که برادر محسن رضایی فرمانده کل سپاه به یکی از روحانیان حاضر در قرارگاه گفت: در طول جنگ ما این جور ذوب نشدیم.

برای خارج شدن از این وضع نگران کننده ، سپاه تصمیم گرفت بار دیگر تمام توان خود را برای باز کردن محور طلائیه به کار گیرد. از سوی دیگر اوضاع نابسامان جبهه موجب تزلزل عمومی نیروها شده بود و حفظ جزایر نیز در هاله ای از ابهام و تردید قرار داشت.

در پنجمین روز عملیات (۱۳۶۲/۱۲/۱۸) ، پس از آنکه اخبار اوضاع جبهه به تهران گزارش شد ، آقای هاشمی رفسنجانی، فرمانده جنگ، به منطقه آمد و به سرعت خود را به سنگر فرماندهی سپاه رساند. وی به برادر محسن رضایی گفت :

ما به همه اعلام کردیم که هر کس هرچه در چننه دارد بیاورد میدان.

- برادر رضایی نیز پاسخ داد:

ما هم گفته ایم که افراد تا حد فرمانده لشکر باید بجنگند . حتی اگر سازمان رزم سپاه مختل شود.

پس از نشست فرماندهان عملیات با آقای هاشمی ، برای خارج شدن از بن بست ، حمله مجدد از محور طلائیه تشخیص داده شد تا شاید با باز شدن راه زمینی ، گره عملیات گشوده شود. در ۱۰ اسفند ۱۳۶۲ حمله مورد نظر آغاز شد . اما مشکل عبور از زمین های آب گرفته مانع بزرگی بود . ساعت ۱ بامداد ، دو تن از فرماندهان لشکر ۲۷ حضرت رسول (ص) به قرارگاه آمدند و وضع زمین را که بر اثر آب اندازی دشمن ، باتلاقی و عبور از آن مشکل شده بود، به آقای هاشمی گزارش دادند . ایشان در پاسخ به آنها با ناراحتی گفت:

این امر امام است که شما در هر شرایطی باید بروید جلو . اگر ما نتوانیم این هفت هشت کیلومتر را برویم جلو ، دیگر نمی توانیم بجنگیم. الان صدام آن تبلیغات را به پا کرده ، صد هزار نیرو پشت سر شما معطل مانده و آبروی جمهوری اسلامی در خطر است. بروید هر طور کی می توانید خودتان را به دشمن برسانید.

- برادر رضا دستواره (شهید) در مقابل این اظهارات گفت:
چشم می رویم که یا شهید شویم و یا این گونه نزد شما بر نگردیم.

- آقای هاشمی در بیان دیگری در جمع فرماندهان گفت:

من خدمت امام هم عرض کردم و ایشان هم تأکید کردند که طوری برنامه ریزی کنید که در همین جا جنگ را تمام کنیم. چون این امر دیگر برای کشور قابل تحمل نیست.

با وجود تلاش فراوان یگان های سپاه به دلیل مقاومت نیروهای عراقی و آتش بسیار شدید آنها ، باز هم حمله نیروهای خودی در محور طلائیه ناکام ماند. نیروهای دشمن که در آغاز حمله مجبور شدند برخی مواضع خود را ترک کنند و عقب بروند ، با فرا رسیدن روز ، پاتک های پیاپی خود را آغاز کردند و سرانجام ، مانع پیشروی لشکر ۲۷ حضرت رسول و لشکر ۱۴ امام حسین(ع) در جبهه طلائیه شدند.

در جریان حملات دشمن ، برادر حسین خرازی فرمانده لشکر ۱۴ امام حسین (ع) به شدت مجروح و دست راستش قطع شد و در حالی که بدنش پر از ترکش بود، او را از میدان خارج کردند.

با توقف پیشروی در محور طلائیه ، وضعیت جدیدی پدید آمد. از این پس ، جبهه خودی می بایست قابلیت و توانایی خود را در حفظ جزایر نشان می داد ؛ کاری که بسیار دشوار می نمود. باور عمومی نیروها نیز آن بود که حفظ جزایر یا عملی نیست و یا بسیار دشوار است و باید بهای زیادی برای آن پرداخت. ارتش عراق پس از آنکه توانست رزمندگان اسلام را از محورهای العزیر القرنه و طلائیه وادار به عقب نشینی کند ، بیرون راندن نیروهای مستقر در جزایر را نیز محتمل می دانست ، به ویژه آنکه از لحاظ عقبه ، آتش ، دفاع ضد هوایی ، زرهی و ضد زره و ده ها عامل دیگر بر نیروهای خودی برتری داشت

پس از توقف درگیری در محور طلائیه تا شروع پاتک های دشمن به جزایر، حدود پنج روز جبهه ها حالت عادی داشت و دشمن تلاش خاصی از خود نشان نداد. در بعد از ظهر ۱۴ اسفند ۱۳۶۲ ، مسئولان بیت امام به قرارگاه اطلاع دادند.

((امام فرمودند : جزایر حتماً باید نگه داشته شوند ، هر طور که شده.)) این فرمان، تحولی اساسی در سرنوشت عملیات ایجاد کرد و سپاه این بار هر آنچه را که در اختیار داشت ، از فرماندهان تا باقی مانده سازمان یگان ها را وارد صحنه کرد. از لحاظ روحیه و استقامت نیز توان سپاه دو چندان شد و همه ، حفظ هدفی را که امام تعیین کرده بود ، به بهای خون و جان خود در دستور کار قرار دادند.

- فرمانده سپاه در این باره گفت:

((از جزیره بیرون نمی رویم حتی اگر سازمان سپاه از بین برود.))

برادر شمعانی ، قائم مقام فرمانده کل سپاه نیز به فرماندهان لشکرهای ۲۷ حضرت رسول (ص) و ۳۱ عاشورا گفت:

((بروید جزایر را حفظ کنید ، این دستور امام است و من خودم می آیم آر پی جی می زنم. به هر حال احتمال پاتک به جزایر زیاد است.))

علاوه بر این ، برادران محمد باقری ، غلامعلی رشید و حسن دانایی به جزیره رفتند ، مرخصی بسیجی ها لغو شد و به طور کلی ، تمام فرماندهان سپاه به جز آقای محسن رضایی و در برخی مواقع آقای شمخانی ، به داخل جزیره رفتند تا با هم فکری یکدیگر راه های حفظ جزایر را مشخص کنند. پس از چند روز ، در ۱۶ اسفند ۱۳۶۲ ، عراق با اجرای آتش سنگین ، بمباران وسیع هوایی و استفاده از هلی کوپتر ، تانک و نیروهای پیاده ، پاتک سنگینی را به جزایر مجنون آغاز کرد. دفتر حضرت امام^(ه) که مرتب اوضاع جبهه را پیگیری می کرد ، با آگاهی از شروع پاتک عراق به جزایر ، با قرارگاه تماس گرفته و حجت السلام حاج احمد آقا خمینی از فرمانده سپاه وضعیت را جویا شد. آقای رضایی پاسخ داد:

((از لحاظ مهمات خیلی در مضیقه هستیم. الحمدا... وضع خوب است ، ولی عراق با تمام قوا حمله می کند.))

حمله عراق در آن روز بدون نتیجه پایان یافت. اما دشمن در صبح روز ۱۷ اسفند ۱۳۶۲ حمله دیگری را آغاز کرد. این حمله دشمن با استفاده از تجهیزات و تسلیحات بیشتر و شدیدتر و وسیع تر بود. در مقابل ، وضع جبهه خودی بسیار حاد و مهم ترین مسئله ، کمبود نیرو و مهمات بود. در حالی که به مهمات بسیاری نیاز بود ، سرهنگ موسوی قویدل یکی از فرماندهان ارتش اعلام کرد: در کل ، ۱۳۰۰ عدد گلوله توپ ۱۳۰ میلی متری در اختیار داریم. عراقی ها نیز دست به جنگ روانی زده و به نیروهای ایرانی اعلام کردند ، اگر جزایر را خالی نکنند ، آنجا را به موشک بسته و به شدت بمباران می کنند. در این روز ، دفتر امام به طور مستمر در تماس با قرارگاه ، تحولات جنگ را پیگیری می کرد. روز ۱۸ اسفند ۱۳۶۲ ، عراق حمله شدیدتری را آغاز کرد و سپاه و بسیج با همه وجود ، پایداری و استقامت کرده و مانع از پیشروی دشمن شدند. وضیت بسیار سخت و امکانات بسیار محدود بود. در این موقعیت دشمن از سلاح های شیمیایی نیز استفاده کرد. برادر غلامعلی رشید از جزیره به قرارگاه آمد و اوضاع را چنین توصیف کرد:

((وضع خط خراب است ، در محور تیپ سیدالشهدا دشمن رخنه کرده و هر شب درگیری است. عراق دائماً نیرو می آورد و نیروهای ما خسته شدند آتش دشمن به شدت زیاد است دشمن شدت عمل به خرج می دهد و الوار و پلیت برای ساختن سنگر وجود ندارد. آب - غذا - نیرو کم است و لودر و بلدوزر برای احداث خاکریز وجود ندارد. نیروها در خط، آر پی جی و کلاشینکف دارند و از ادوات استفاده می کنند. این جزیره طلسم شده و ما هر کاری می کنیم با مشکل مواجه می شویم.)) در این حال ، آقای انصاری از دفتر امام^(ه) در تماس با قرارگاه وضعیت را جویا شد حجت الاسلام محلاتی (شهید) ، نماینده امام در سپاه به وی گفت: ((به امام بگویید، شب جمعه است ، دعا بفرمایند.))

از آغاز روز ۱۹ اسفند ۱۳۶۲، ارتش عراق باز هم حملات خود را از سر گرفت. اما این بار هم رزمندگان اسلام با گوشت و پوست و خون خود، قوای ارتش بعثی را متوقف کردند. شهادت فرماندهانی چون حاج ابراهیم همت، مرتضی یاغچیان، حمید باکری و اکبر زجاجی، بهایی بود که برای حفظ جزایر پرداخته شد. در این سه روز، اوج حماسه و استقامت و شهادت طلبی سپاهیان و بسیجیان به نمایش گذاشته شد. جزیره سمبل پایداری و استقامت شده بود.

- آقای هاشمی در این باره گفت:

((این جزیره شده سمبل قدرت ما و ضعف عراق. مقاومت شما در دنیا خیلی معنا دارد و باید حفظ شود. جزیره ها مهم است، این عقیده من است نه سیاست.))

به هر حال، حمله ۷۲ ساعته ی ارتش عراق نا کام ماند. دشمن که در مقابل خود مقاومتی دور از تصور و پیش بینی را مشاهده می کرد، به مرور با تحمل تلفات و ضایعات فراوان، دریافت که ادامه تک غیر از به مسلخ بردن نیروها، نتیجه ای دیگر ندارد. لذا از پس گرفتن جزایر مجنون منصرف شد و شروع به تحکیم مواضع کرد. در عملیات خیبر، ارتش عراق برای اولین بار در سطحی گسترده به بمباران شیمیایی اقدام کرد. این بمباران بیشتر به دلیل هراس دشمن از استقرار و تثبیت نیروهای خودی در منطقه عملیاتی صورت گرفت. رژیم عراق پس از نا امیدی از باز پس گیری جزایر شمالی و جنوبی مجنون، بمباران شیمیایی این منطقه را تشدید کرد.

۱۰- نتایج عملیات :

- تلفات و خسارات عراق : ۱۵۰۰۰ کشته و مجروح، ۱۱۴۰ اسیر، ۶ هواپیما، ۹ هلی کوپتر، ۱۵۰ تانک و نفربر و ۲۰۰ خودرو
- غنائم : ۱۰ دستگاه تانک و نفربر، ۶۰ دستگاه ماشین آلات مهندسی
- نتایج : آزادسازی ۱۰۰۰ کیلومتر مربع در منطقه هور، ۱۴۰ کیلومتر مربع در جزایر مجنون و ۴۰ کیلومتر مربع طلائیه

۱۱- باز تاب داخلی و خارجی :

عملیات خیبر از نظر داخلی بن بست به وجود آمده ی بعد از عملیات الی بیت المقدس را شکست وامیدواری فراینده ای در دولت مردان سیاسی و نظامی ایجاد کرد. و از نظر سیاسی و نظامی تأثیر به سزایی در روند جنگ به جای گذاشت.

- **از نظر نظامی:** به دلیل تحولی که در استراتژی و تاکتیک ارتش عراق به وجود آمد اجرای عملیات به شیوه گذشته امکان پذیر نبود. از این رو لازم بود با دستیابی به استحکامات جدید اتخاذ تدابیری تازه ، صحنه نبرد از رکورد و توقف در پشت دیوار دفاعی عراق خارج شده و بار دیگر موازنه نظامی برقرار شود. اجرای عملیات خیبر آغاز تحولی دیگر در دوره پس از فتح خرمشهر بود و عملیات های بعدی تا سال ۱۳۶۵ و نیز عملیات های نظامی در خلیج فارس (در سال ۱۳۶۶) از این اندیشه تأثیر پذیرفتند پس از شکست سنگین عراق، جزایر مجنون مملو از جنازه و ادوات زرهی سوخته شده بعثیان است. رزمندگان اسلام دامنه عملیات را به منطقه طلایه می کشانند که پس از نبردی سنگین، مواضع آزاد شده، از جزایر مجنون تثبیت می شود و رزمندگان اسلام دگر بار ابتکار عمل را در جنگ در دست می گیرند.

- **از نظر سیاسی:** تصرف این منطقه فشار زیادی برعراق وارد کرد. زیرا در منطقه جنوب جزایر مجنون یکی از مناطق استراتژیک برای این کشور به شمار می رفت و به همین دلیل ، دولت عراق سرمایه گذاری زیادی در این منطقه کرده بود.

- **به دنبال تلاشهای مذبحخانه عراق، حجه الاسلام و المسلمین هاشمی رفسنجانی اعلام میدارد:**
«تیروهای ما در مواضع پدافندی خود در جزایر مجنون مثل کوه ایستاده اند و هرچه عراق نیرو بفرستد، نابود می کنند.»

- **بازتاب سیاسی عملیات:**

پیروزی عملیات خیبر بیش از همه ، منافع قدرت های بزرگ و در رأس آنها منافع دولت آمریکا را تهدید کرد. مهم ترین نگرانی در محیط بیرونی آن بود که احتمال شکست نظامی عراق همچنان وجود دارد زیرا پس از عملیات رمضان تا بعد از عملیات والفجر ۱ ، دیوار دفاعی مستحکم و پر مانع عراق و خنثی کردن تاکتیک های ایران که مانع پیروزی ایران در عملیاتهایی بزرگ شد این اطمینان را به وجود آورده بود که ارتش عراق قادر است حملات ایران را دفع کند ، لیکن ابتکار جدید ایران که دور از ذهن نظامیان و کارشناسان نظامی عراق بود ، این باور و اطمینان را متزلزل کرد. از این رو عمده ترین نگرانی آمریکایی ها احتمال شکست عراق بود ، رادیو آمریکا در این باره گفت آمریکا خواستار پیروزی هیچ طرفی

نیست و حل جنگ را از راه گفت و گو ترجیح می دهد اما برخی معتقدند که عراق روز به روز آسیب پذیرتر می شود و آمریکا دلوایس آن است که عراق جنگ را بیازد.

- **برژینسکی مشاور امنیتی رئیس جمهور سابق آمریکا نیز گفت:**

شکست عراق در این جنگ ، منافع آمریکا را به خطر می اندازد و کشورهای خلیج از جمله کویت ، قطر ، بحرین و عربستان سعودی را فوراً تحت تأثیر قرار خواهد داد. امروز اوضاع خاورمیانه به ویژه منطقه خلیج فارس غیرقابل پیش بینی و نگران کننده است.

- **واکنش عراق:**

غافل گیری مطلق ارتش عراق در برابر حمله رزمندگان اسلام گونه ای از عقب ماندگی و شتاب زدگی را برای این کشور در پی داشت ، این بار دشمن دریافت که تدابیر تاکتیکی او در میادین نبرد نقش تعیین شده اش را از دست داده و در منطقه که تصور نمی کرد مواضع ارزشمندی را از دست داده است به بیان دیگر عراق با پدیده جدیدی مواجه شده بود که غلبه بر آن بسیار دشوار و بلکه غیر ممکن می نمود. این پدیده نبوغ و ابتکار نظامی نیروهای ایرانی بود که هر آن امکان داشت ارتش عراق را در وضعیت جدید و خاص قرار دهد که کنترل آن قابل پیش بینی نبود. از این رومهمترین واکنش رهبران عراق در برابر عملیات خیبر نگرانی از ایستادگی و غیرقابل پیش بینی بودن تحرکات رزمندگان اسلام بود.

- **حمله شیمیایی عراق:**

در پی این حملات، ستاد تبلیغات جنگ جمهوری اسلامی ایران از سازمان ملل و دیگر مجامع می خواهد که از مناطق بمباران شده بازدید کنند که متأسفانه این سازمان ها، هیچ توجهی به خواسته ایران نمی کنند. رژیم عراق که هیچ مانعی از طرف مجامع بین المللی نمی بیند، بر گستاخی و خباثت خود می افزاید و در پی هر عملیاتی که از سوی ایران صورت می گیرد در جبهه ها به بمباران شیمیایی اقدام می کند.

در عملیات خیبر نیز با گرفتن چراغ سبز از اربابان و تهیه کنندگان تسلیحات شیمیایی به طور وحشتناک از این سلاح مرگبار بهره می گیرد.

با روشن شدن هوا در هفتم اسفند شکست دشمن به طور کامل آشکار می شود. صدام حسین که بیش از این خفت شکست های پیاپی را نمی تابد، دستور حمله شیمیایی را به طور گسترده صادر می کند.

دشمن در تاریخ هفتم اسفندماه ۶۲ در منطقه العزیز و القرنه و همچنین چند نقطه از کنار هورالهویزه را چندین بار مورد تهاجم هوایی قرار می دهد، اکثر بمباران ها صبح و بعد از ظهر و نزدیک غروب به وقوع می پیوست.

دشمن ابتدای عملیات خیبر غافلگیر شده بود می خواست با این حملات روحیه از دست رفته خود را باز یابد و روی رزمندگان ما اثرات منفی بگذارد و در این روز بیش از ۶۰ راکت بمب ۱۳۰ کیلویی به سوی رزمندگان اسلام پرتاب می شود که بعضی از آنها منفجر و بعضی سالم روی زمین می افتد و به مجرد برخورد این با زمین صدای انفجار غیر معمولی شنیده می شود و ستون دود سفید رنگ همانند قارچ به اطراف در جهت باد پخش می شود که بر اثر آن بوی سیر تند یا ماهی خشک یا علف تازه به مشام می رسد.

ساعت ۱۱ صبح و ۲ بعد از ظهر ۸ اسفند ماه ۶۲ با پرتاب ۷۰ راکت باز هم حمله شیمیایی را تداوم بخشیده تعدادی از رزمندگان دچار سوختگی و خفگی می شوند که با همان وسایل ابتدایی اقدام به مقابله با حمله شیمیایی می کنند.

دشمن بعثی پس از عقب نشینی تاکتیکی رزمندگان با تمام نیرو به جزیره مجنون حمله می کند و بارانی از گلوله توپ، خمپاره و بمب بر روی جزایر فرو می ریزد. در زیر آتشباری سنگین، یگانهای رزمی بعث برای باز پس از دریافت خسارات سنگین عقب رانده می شوند. دشمن بعثی که موفق می شود جاده بغداد - بصره را از کنترل و تیر مستقیم ایران خارج سازد، برای چندمین بار هجوم می آورد. تمام این حملات با دفاع بی نظیر قوای اسلام دفع و منطقه مملو از جنازه و ادوات زرهی سوخته دشمن می شود.

در روز سه شنبه ۱۶ اسفند بار دیگر پس از اجرای آتشباری سنگین توپخانه و خمپاره انداز عراق، دشمن به پاتک دیگری دست می زند تا به زعم خود جزیره را آزاد کند. دشمن سر در گم، در روز روشن گلوله منور شلیک می کند. از سوی دیگر جنگنده های عراق اقدام به بمباران مواضع ایران می کنند. در چنین آتش پر حجمی نیروهای زرهی بعث اقدام به پیشروی می کنند که با عکس العمل درخشان شکارچیان تانک و هلی کوپترهای کبرای هوانیروز ایران، این حرکت دفع و بیش از ۱۰۰۰ کشته و زخمی از دشمن بر جای می ماند و ۵ تیپ و یک گردان دشمن نیز منهدم می شود.

صدام، در پی ناتوانی ارتش عراق برای باز پس گیری جزایر مجنون، فرمانده شکست خورده سپاه سوم (ماهر عبدالرشید) را تهدید می کند به هر نحو که شده باید این جزیره را از دست ایرانیان خارج کند. ماهر عبدالرشید علی رغم صدمات پی در پی قول می دهد برای تحقق بخشیدن به خواسته های فرمانده مفلوک خود، پاتک سنگینی را انجام دهد.

نیروهای عراقی در روز چهارشنبه ۱۷ اسفند ماه با بکارگیری گردان مرزی و حمایت شدید هوایی و آتش توپخانه سنگین ترین ضد حمله را آغاز می کنند. پس از اندکی پیشروی، با آتش متقابل شکارچیان، گلوله

آر پی جی و موشکهای تاو هلی کوپترهای کبری مواجه می شوند و با از دست دادن ۳۵ تانک و ۸۵۰ نفر از سربازان خود، شگست سنگینی را دریافت می دارند و با فرار به مواضع اولیه، امید صدام را به یاس مبدل می سازند. در جریان نبرد، از بی سیم بعثیان به فرماندهان رده بالا گفته می شود که با آتش بی امان ایرانیان و مقاومت شدید آنها، امکان هیچگونه پیشروی نیست و اقدامی علیه نیروهای ایرانی، به معنی خودکشی است. صدام در روز پنجشنبه ۱۸ اسفند ماه، در ساعت ده صبح بار دیگر فرمان حمله را برای تصرف جزیره مجنون جنوبی صادر می کند اما انهدام دو گردان پیاده و تانک و هلاکت ۷۰۰ بعثی، امید صدام و ارتش عراق را در بازپس گیری جزایر مجنون به یاس کامل مبدل می سازد.

- عراقی ها در پی اجرای عملیات خیبر به تلاش های سیاسی و نظامی گوناگون دست زدند از جمله :

- هشدار به کشورهای عربی خلیج فارس مبنی بر آنکه عراق خاکریز دفاع از آنهاست.

سردار محسن رضایی اوضاع جزیره را این گونه توصیف می کند: از وقتی که پاتک ها شروع می شد در هر ثانیه ۱۰ گلوله به زمین می خورد و جزایر با این وسعت زیاد که دارند مانند طبلی شده بود که ۷۰۰ الی ۸۰۰ قبضه توپ پشت سر هم طبل می زدند.

- صدام در دیدار با اعضاء دفتر دائمی اتحادیه حقوق دانان عرب گفت:

ما نگفتیم سدی که از سینه های مردان در مرزهای عراق بسته شده است سدی است که برادران ما در خلیج فارس حمایت می کند مگر اینکه برادران ما در خلیج فارس این موضوع را عنوان کردند که اگر خدایی نکرده این سد فرو ریزد طوفان در مرزهای خلیج فارس متوقف نخواهد شد و از آن فراتر خواهد رفت. تهدید ایران به مقابله جدی و دعوت از جامعه بین المللی برای پایان جنگ.

پافشاری ایران بر تنبیه متجاوز و احقاق حقوق خود یکی از نگرانی های رهبران بعثی بود و عراقی ها در مناسبت های مختلف با تهدید در صدد منصرف کردن جمهوری اسلامی ایران از ادامه جنگ بودند از این رو آنها ضمن اعلام آمادگی برای مقابله با ایران جامعه جهانی را برای نجات خود به کمک فرا خواندند.

- تلاش برای بین المللی کردن جنگ:

فشار اقتصادی ناشی از جنگ ، بار سنگینی را بر نظام سیاسی عراق وارد می کرد. طوری که بقاء این رژیم را در تهدید جدی قرار داده بود.

- زاید حیدر، سفیر عراق در این باره گفت:

عراق برای ادامه جنگ با جمهوری اسلامی مجبور است ماهانه یک میلیارد دلار هزینه جنگی بپردازد. برای رهایی از این وضع استفاده از سلاح شیمیایی و حمله به تأسیسات نفتی و نفت کش هایی که نفت ایران را حمل می کردند دو اقدام اساسی عراقی ها بود. آنها با توجه به اهمیت نفت و نقش آن در جهان صنعتی ، دست به این اقدام زدند و امیدوار بودند با مقابله به مثل جمهوری اسلامی ، کشورهای دیگر به ویژه ابر قدرتها را وادار کنند که فشار بیشتری بر جمهوری اسلامی وارد آورند.

- حمله به تأسیسات نفتی جزیره خارک:

مهمترین هدف عراق باز داشتن ایران از ادامه جنگ باتوسل به شیوه ها و ابزار گوناگون بود برای رسیدن به این هدف عراق پس از عملیات خیبر تلاش تازه ای را آغاز کرد که مورد نظر آمریکا و کشورهای اروپائی نیز بود عراق با آگاهی از اتکاء ایران به درآمدهای نفتی برای پیشبرد جنگ، این بار حمله به تأسیسات نفتی خارک را به عنوان مهم ترین اقدام نظامی در صدر تلاش های خود قرار داد برای این منظور پنج فروند هواپیمای سوپراتاندارد مجهز به موشکهای اگزوست از فرانسه اجاره کرد این عمل، بیش از آنکه در تحقق هدف مورد نظر عراق موثر باشد ژستی تبلیغاتی و روانی بود مقامهای آمریکایی و رسانه های غرب نیز در اظهارات و تحلیل های خود حمله به تأسیسات نفتی ایران را تنها راه پیش روی عراق عنوان می کردند در واقع عراق با این حرکت علاوه بر محدود کردن درآمدهای ارزی ایران ، فشار اجتماعی و بین المللی کردن جنگ را نیز در نظر داشت این اقدام عراق قبل از شروع و پس از آن از جنبه های گوناگون مورد توجه مقام ها و رسانه های غربی قرار گرفت.

- آسوشیتد پرس در این باره گزارش داد:

مقام های آمریکایی می گویند ، اگر عراق نتواند حملات ایران را دفع کند ممکن است برای حمله به تأسیسات نفتی ایران وسوسه شود.

رادیو بی بی سی نیز اعلام کرد:

حرکت بعدی به عهده رئیس جمهور عراق، صدام خواهد بود که یا ریسک شکست را بپذیرد و یا اینکه موشک هارا به طرف خارک شلیک کند.

- رادیو اسرائیل گفت:

عراق دو راه در پیش دارد یا اینکه موضع برتر جنگ را ادامه دهد یا اینکه به کانون نفتی ایران ضربه بزند.

۱۲ - فرماندهان شهید عملیات:

شهید حاج ابراهیم همت (فرمانده لشکر ۲۷ محمد رسول الله...)

عملیات خیبر

شهید اکبر زجاجی (قائم مقام لشکر ۲۷ محمد رسول ا...)
شهید حمید باکری (قائم مقام و معاون عملیات لشکر ۳۱ عاشورا)
شهید مرتضی یاغچیان (رئیس ستاد لشکر ۲۱ عاشورا)

برای شادی ارواح طیه
شهادی غلیات خیبر صلوات

منابع و مأخذ

- ۱- مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ)
- ۲- سازمان حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس و بسیج، معاونت روایتگری